

Martin Dettli

Včelstvo jako organismus

Na včelstvu je fascinující jeho společenský život a moudře vedená spolupráce. Včely žijí ve vzájemné harmonii, probíhá mezi nimi intenzivní kontakt a čilá komunikace. Život včelstva je založen na jemně vyladěné organizaci. Společenství žije v temnotě, ve skrytém koutku, v kmenu stromu nebo v úlu.

Včely jednotlivě vylétají na světlo, vyhledávají květiny nebo přinášejí vodu. Při rojení se naproti tomu ukážou společně na světle, víří vzduchem, aby se nakonec klidně shromáždily v rojovém hroznu.

Jaký to je vlastně jev, takové včelstvo?

Sestává z jednotlivých včel, které se pozvednou ke společenské organizaci, anebo je to celek, jehož jsou včely součástí? Odpovědět na tuto otázku není snadné. Právě jakožto včelař se člověk pohybuje mezi těmito dvěma názory.

Otevřeme-li úl, pak jsou to jednotliví živočichové, kteří tvoří včelstvo. Jsou to především dělnice, možná se však také setkáme s matkou a několika trubci. Žijí na plástech, v nichž vychovávají plod a ukládají zásoby. Plásty můžeme vyjmout, vše lze jednotlivě brát do ruky. Jednota se v našich rukou rozpadá na části. Vyjdeme-li z jednotlivých živočichů a ve svých myšlenkách vše spojíme v jedno včelstvo, dospějeme k principu samoorganizace. To je pojem, který se z dnešního vědeckého hlediska pokouší tomuto fenoménu přijít na stopu.

Podle tohoto pojetí je to ona spousta jednotlivých včel, které svou spoluprací a komunikací vytvářejí nový celek. Spolupůsobením vzniká to, co označujeme jako včelstvo, s kvalitami, které daleko přesahují schopnosti jednotlivých živočichů, a co jako celek působí zpětně na části. Proti tomuto pojmu samoorganizace můžeme postavit pojetí Rudolfa Steinera.

Celkem je včelstvo; dělnice, matka a trubci jsou částmi sloužícími celku, v podobném smyslu, jako jsou tělesné buňky částmi člověka. Jednota je nadřazená. Pohled vycházející z jednoty celku je nejevidentněji potvrzován v rojovém hroznu. Těleso včelstva visí ve svém zakulaceném hruškovitém tvaru; v těsném vzájemném přimknutí jednotlivých dělnic ukazuje svou vůli po nové jednotě. Usadíme-li tento roj v úlu a dáme mu možnost, aby si sám stavěl dílo, začnou v nitru tohoto těla vyrůstat bílé plásty jako jeho „orgány“. V tuto chvíli můžeme v setkání se včelstvem přímo prožít jednotu. Při pozdější práci se včelstvem se k prožitku této celistvosti můžeme přiblížit tím, že nerušené včelstvo posloucháme nebo pozorujeme dění u česna. Prožitek jednoty je snazší u skrytého, nevyrušovaného včelstva v zavřeném úlu.

Řízení životních a duševních procesů si můžeme představovat skryté jako u člověka a obratlovců někde v těle, smyslové orgány pak tento vnitřní svět spojují s okolím. Navazujeme-li kontakt s nějakým zvířetem, sledujeme jeho oči, řeč těla, jeho chování. To všechno u včelstva v této podobě nemáme. Místo, odkud vychází tělesná a duševní koordinace včelstva, není možno fyzicky lokalizovat. Jednotu lze vnímat, fyzicky ji však nelze uchopit. V jednotlivé včele toto místo neleží, musí tedy spočívat mezi jednotlivými živočichy. To nás nutí k tomu, abychom včely spojili duchovním poutem; v tom nakonec spočívá jádro tohoto jiného pohledu.

Rudolf Steiner na tento organismus ustavičně poukazoval. Vidět včelstvo jako celek není pro včelaře samozřejmé a představuje to výzvu v každodenním zacházení se včelami. Abychom pěstovali kontakt s jednotou, je nezbytné stále znovu na ni cíleně zaměřovat svou pozornost. Důsledně uplatňovaný přístup ke včelstvu jako

organismu má důsledky pro praxi; vyžaduje takové vedení chovu, které se přizpůsobí životu organismu. Včelstvo se svými podněty se stává ústředním bodem a východiskem.

Tady je opravdu důležité podívat se na něco takového jako včelí úl a pochopit, že jednotlivá včela je hloupá. Má instinkty, ale je hloupá; avšak celý úl je neobyčejně moudrý. Podívejte, nedávno jsme vedli velmi zajímavé rozmluvy nahoře s dělníky, kteří ode mě mívají pravidelně co týden dvě přednášky. Probírali jsme říši včel a tu se vynořila jedna velice zajímavá otázka. Včelař její význam velmi dobře zná. Jestliže se o včelstvo stará člověk, kterého si včely oblíbí, a ten pak onemocní nebo zemře, skutečně se celé včelstvo ocitne v nepořádku. Tak to je. Na to pak jeden z nich, který uvažoval jaksepatří ve smyslu současného názoru, řekl: Jenže včela přece ani pořádně nevidí, nemá o včelaři vůbec žádnou představu - jak by tedy u ní měl vzniknout nějaký pocit sounáležitosti? Ba co víc: předpokládejme, že včelař se bude v tomto roce starat o úl, jenže v dalším roce je v něm úplně jiné včelstvo, to staré se až na včelí matku úplně vyměnilo a jsou v něm samé mladé včely. Kde by tu tedy měl vzniknout nějaký pocit sounáležitosti?

Odpověděl jsem toto: Ten, kdo zná lidský organismus, ví, že v jistých obdobích vyměňuje všechny své látky. Dejme tomu, že se někdo dnes seznámil s nějakým člověkem, který pak odejde do Ameriky a vrátí se za deset let. Setká se s úplně jiným člověkem, než byl ten, kterého znal před deseti lety. Všechny látky budou vyměněné, setká se s jejich úplně jiným spojením. Nejde tu o nic jiného než u včelího úlu, kde se včely vyměnily, avšak sounáležitost mezi úlem a včelařem trvá. Tato sounáležitost je založena na tom, že v úlu žije nesmírná moudrost, a není to jen ta hrstka jednotlivých včel, nýbrž úl má skutečně svou vlastní konkrétní duši.

To je něco, co musíme opět pojmout do svého vnímání přírody, tento názor, že včelí úl má duši.

R. Steiner: Meditative Betrachtungen und Anleitungen zur Vertiefung der Heilkunst (Meditativní úvahy a návody k prohloubení léčebného umění). GA 316, přednáška z 2. ledna 1924, Dornach, s. 26n.

Ač je tu mnohé podobné [jako u vos], přece včely žijí docela zvláštním a pozoruhodným způsobem. V čem to spočívá?

Podívejte, něco takového vůbec nemůžete vysvětlit, nemáte-li možnost nahlížet do duchovna. Život v úlu je zařízen neobyčejně moudře. To řekne každý, kdo se životem včel zabýval. Že by však včely měly takové vědění, jako mají lidé, to samozřejmě říci nelze, neboť včely skutečně nemají mozkové ústrojí jako člověk a všechno, co k tomu patří. Všeobecný světový rozum tedy tímto způsobem do svého těla nabírat nemohou. Vlivy světového okolí však působí na úl neobyčejnou silou. A správně přijít na to, jaký je vlastně život včel, bychom mohli, kdybychom vzali v úvahu, že všechno, co se nachází v okolí Země, má nesmírně silný vliv právě na to, co se odehrává v úlu.

Život včelího úlu je založen na tom, že včely skutečně intenzivně spolupůsobí, mnohem více než mravenci a vosy, že veškerou práci obstarávají tak, že je všechno navzájem sladěno. A chceme-li přijít na to, z čeho to pramení, řekneme si, že ve včelím životě je potlačeno, neobyčejně silně potlačeno to, co se u ostatních zvířat projevuje v pohlavním životě. To je u včel neobyčejně silně utlumené.

Neboť u včel je tomu vlastně vždy tak, že rozmnožování obstarává jen několik málo vybraných samičích jedinců, tedy včelí matky. U ostatních je pohlavní život

víceméně potlačen. V pohlavním životě se však nalézá to, co je milostným životem. Milostný život je především něčím duševním. Jenom tím, že jisté tělesné orgány jsou tímto duševněm zpracovávány, stávají se projevem, výrazem milostného života. Je-li pak u včel milostný život až na jedinou matku potlačen, pohlavní život v úlu se promění ve všechn ten shon, který včely vzájemně vytvářejí. Proto také starší a moudřejší lidé - kteří to věděli ještě úplně jiným způsobem, než jak se to ví dnes - odvozovali všechnu tu úžasnou činnost v úlu z milostného života, ze života, který dávali do souvislosti s planetou Venuší.

A tak můžeme říci, že popisujeme-li na jedné straně vosy nebo mravence, pak jsou to zvířata, která se z vlivu planety Venuše spíše vymaňují. Naproti tomu včely jsou vlivu Venuše zcela oddány a v celém úlu rozvíjejí milostný život. A je to moudrý život, neboť si dovedete představit, jak moudrý musí být. Popsal jsem vám různé skutečnosti o plození potomstva. V něm je nevědomá moudrost. Tuto nevědomou moudrost rozvíjejí včely ve svém vnějším konání. V celém úlu tak vlastně můžeme jakožto substanci najít právě to, co člověk prožívá jenom tehdy, když se v jeho srdci rozvíjí láska. Celý úl je vlastně prostoupen milostným životem. Jednotlivé včely se tak zřikají lásky a rozvíjejí lásku v celém úlu. Takže začneme životu včel rozumět tehdy, jestliže si uvědomíme, že včela žije jakoby v ovzduší, které je zcela proniknuto láskou.

Včele v tom ovšem nesmírně prospívá, že vlastně žije z oněch částí rostlin, které jsou milostným životem opět zcela prostoupeny. Včela saje potravu, z níž potom vytváří med, plně z těch částí rostlin, které se podílejí na milostném životě, a mohli bychom říci, že milostný život si přináší z květin do úlu. - Musíme tedy říci, že život včel je třeba studovat duševním způsobem.

Mnohem méně je to třeba u mravenců a vos. Sledujeme-li jejich život, uvidíme, že se vlastně z popsané situace vymaňují a že se přece jen více oddávají pohlavnímu životu. Včela je skutečně - s výjimkou včelí matky - bytostí, která jako by si řekla: Jako jedinec se zřikám pohlavního života, abych se stala nositelkou milostného života. - Včely tak skutečně vnášejí do úlu to, co žije v květinách. A když to začnete skutečně řádně promýšlet, budete mít před sebou celé tajemství včelího úlu. Život této rašící, pučící lásky, který je rozšířený v květinách, je pak i v medu

R. Steiner: O zdraví a nemoci. GA 348, přednáška z 3. února 1923, Dornach; česky vydalo nakladatelství Fabula (PDN), 1999, s. 182-184, překladatel uveden iniciálami K-K (překlad přepracován editorem této knihy).